

УДК 336.71

Лисенок О.В.*доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Національного університету харчових технологій***Ляховецька В.М.***магістр
Національного університету харчових технологій*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

У статті розглянуто теоретичні аспекти капіталізації вітчизняних банків. Проаналізовано процеси капіталізації банківської системи України. Визначено рівень капіталізації банків в Україні. Наведено заходи для поліпшення процесів консолідації. Визначено перспективи капіталізації та консолідації банків.

Ключові слова: власний капітал банку, капіталізація, консолідація, злиття, індекс Херфіндаля-Хіршмана.

Лысенко А.В., Ляховецкая В.Н. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ КАПИТАЛИЗАЦИИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВ

В статье рассмотрены теоретические аспекты капитализации отечественных банков. Проанализированы процессы капитализации банковской системы Украины. Определен уровень капитализации банков в Украине. Приведены меры для улучшения процессов консолидации. Определены перспективы капитализации и консолидации банков.

Ключевые слова: собственный капитал банка, капитализация, консолидация, слияние, индекс Херфиндаля-Хиршмана.

Lysenok O.V., Liakhovetska V.N. THE CURRENT STATE AND WAYS OF INCREASING THE LEVEL OF CAPITALIZATION OF DOMESTIC BANKS

This article highlights theoretical aspects of the capitalization of domestic banks. The processes of capitalization of the banking system of Ukraine are analyzed. The level of capitalization of banks in Ukraine is determined. Measures to improve consolidation processes are provided. The prospects of capitalization and consolidation of banks are determined.

Keywords: total equity of bank, capitalization, consolidation, merger, the Herfindahl-Hirschman index.

Постановка проблеми. У сучасних умовах банкам складно функціонувати через політичну нестабільність, війну, відсутність достатньої нормативної бази, кризи, тому досить актуальним питанням постає формування власного капіталу, від якого залежить успішність діяльності банків, оскільки створення ефективної економіки можливе лише за умови функціонування адекватної ринковим умовам банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень проблем забезпечення фінансової стійкості комерційних банків на основі підвищення рівня капіталізації банків висвітлено в роботах вітчизняних науковців: М. Алексеєнка, З. Васильченко, О. Васюренка, А. Вожжова, В. Геєця, А. Герасимовича, О. Ковальчук, М. Козоріз, А. Лобанова, А. Мороза, В. Міщенко, Л. Примостки, М. Савлука, Р. Слав'юка, Т. Смовженко та ін.

Серед західних науковців, на особливу увагу заслуговують дослідження А. Бегера, Є. Бріггема, Ч. Вулфена, П. Роуза, Т. Коха, Ф. Мишкіна, Дж. Ф. Сінкі, Л. Мауера та ін.

Мета статті полягає у визначенні сутності капіталізації, аналізі процесів капіталізації банківської системи України на сучасному етапі та дослідженні можливих шляхів зростання рівня капіталізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняному законодавстві поняття «капіталізація банку» визначається як участь у формуванні та збільшенні статутних капіталів банків шляхом придбання акцій первинної емісії (часток у статутному капіталі) банку чи акцій додаткової емісії (додаткових вкладів) банків в обмін на державні облигації України та придбання зазначених акцій за кошти державного бюджету України [1].

На думку В. Коваленко та К. Черкашиної, капіталізація – це комплекс дій, спрямованих на реальне збільшення обсягу капіталу банку шляхом реінвестування отриманого прибутку, залучення грошових коштів та їх еквівалентів ззовні, а також за рахунок концентрації та консолідації [2, с. 153].

Нині значний вплив на стійкість усієї банківської системи чинить рівень концентрації ринку банківських послуг. Він є важливим фактором технологічного оновлення економіки, а також призводить до формування монополій.

Зарубіжний досвід у нарощенні капіталізації банківських систем свідчить про те, що зростання капіталу комерційних банків є позитивним фактором, який відповідним чином впливає на економічну систему країни, фінансово підтримуючи її функціонування, тому забезпечення капіталу вітчизняних банків на необхідному рівні повинно стати основним завданням на найближчий час.

Дуже важливо розробити правильний механізм проведення процесів злиття і поглинання. Спочатку необхідно визначити оптимальні цілі для банку, його види послуг та проаналізувати отриману інформацію. Далі необхідно визначити, яку частку ринку займає кожен банк, та встановити банки-лідери в наданні кожного виду послуг. Під час аналізу діяльності банку найбільшу увагу слід приділити таким показникам, як спектр послуг, імідж банку, питома вага на ринку, темпи зростання прибутку, територія діяльності, база клієнтів та цінова політика банку. На основі отриманих даних обирається найкращий об'єкт для укладення угоди.

Рівень капіталізації банків в Україні визначається величиною власного капіталу, тому передусім варто акцентувати увагу на динаміці показників власного, статутного капіталу, ВВП, порівняти темпи

зростання капіталу та активів. Динаміка показників капіталу, активів і ВВП відображена в табл. 1 [3].

Щодо показника активів, то їх частка протягом 2011-2016 рр. суттєво не змінювалася та залишалася стабільною. Спостерігається значне збільшення рівня статутного капіталу – на 98 823,51 млн. грн. у 2016 р. порівняно з 2015 р. Значення показника власного капіталу банківської системи України впродовж 2016 р. збільшилося на 21 520,52 млн. грн., що є позитивною тенденцією. У переважній більшості банків нарощування власного капіталу відбувалося насамперед за рахунок збільшення статутного капіталу. Щодо частки власного капіталу у ВВП, то спостерігається зростання частки протягом 2011-2013 рр. і зниження протягом наступних років. Частка власного капіталу у ВВП залишається незначною.

Аналіз динаміки зростання обсягів активів та капіталу банків за 2011-2016 рр. засвідчив, що банки не змогли забезпечити темпи зростання обсягів капіталу на тому ж рівні, що й зростання темпів росту активів, що призводить до появи нерівномірностей у розвитку банківської системи.

Динаміку темпів збільшення власного капіталу та ВВП наведено на рис. 1.

Можна зробити висновок, що темпи зростання ВВП є більш стабільними, ніж темпи зростання власного капіталу, проте в 2016 р. спостерігається незначне зниження темпу росту ВВП порівняно з попереднім періодом. Темпи збільшення власного капіталу, навпаки, значно зросли в 2016 р., що є позитивною тенденцією.

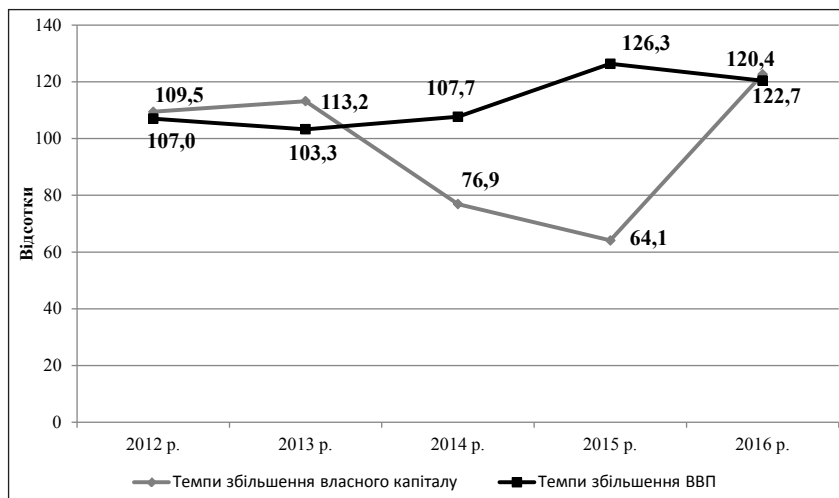

Рис. 1. Показники збільшення ВВП та власного капіталу банківського сектору в 2012-2016 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі табл. 1

Нині вітчизняні банки характеризуються незадовільним рівнем використання власного капіталу, що заважає підвищенню ефективності їх діяльності, тому важливим завданням у розвитку банківської сфери є прискорення темпів збільшення власного капіталу.

Одним із методів підвищення ефективності діяльності банківської системи є консолідація банківських установ.

Є такі види консолідації:

1) злиття – це припинення діяльності банківської установи як юридичної особи, що зумовлює передачу належних їй майна, коштів, прав та обов'язків до банку- правонаступника, у результаті чого із двох (чи декількох) банківських установ утворюється один банк;

2) приєднання – це припинення діяльності одного банку, що зумовлює передачу належних йому майна, коштів, прав та обов'язків іншому банку, внаслідок чого на базі двох чи кількох юридичних осіб створюється одна юридична особа [7, с. 136].

Основними причинами, які змушують банки використовувати стратегію консолідації, є значний рівень конкуренції на ринку, що спричиняє зниження прибутковості банків, залучення нових клієнтів, прагнення банків до посилення своєї позиції на ринку, розширення спектру банківських послуг, підвищення рівня концентрації капіталу та необхідність забезпечення стабільного функціонування.

Основні цілі, які мають бути досягнуті в процесі консолідації банків:

– швидке збільшення капіталу об'єднаного банку;

– підвищення рівня фінансової стійкості банку та здатність до запобігання банкрутству;

– реструктуризація неліквідних та неплатоспроможних банків, знищення яких загрожує стійкості всієї банківської системи [6, с. 157].

Прикладом угоди злиття є об'єднання ПАТ «Укрсоцбанк» і ПАТ «УніКредит Банк». 16 липня 2013 р. завершилася передача 100% акцій ПАТ «УніКредит Банк» від польського Bank Pekao S.A. до італійського UniCredit – UniCredit S.p.A. Внаслідок цього ПАТ «УніКредит Банк» було реорганізовано та приєднано до нього ПАТ «Укрсоцбанк». Оновлений «Укрсоцбанк» утворився 31 жовтня 2016 р. шляхом операції з передачі 99,9% акцій ПАТ «Укрсоцбанк» від UniCredit Group до АБН

Таблиця 1

Динаміка показників ВВП, капіталу і активів банків України

Показник	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Активи, млн. грн.	1054272,3	1127179,4	1277508,7	1316717,9	1252570,4	1258643,6
темп росту, %		106,9	113,3	103,1	95,1	100,5
Власний капітал, млн. грн.	155486,93	170196,26	192598,96	148062,61	94913,86	116434,38
темп росту, %		109,5	113,2	76,9	64,1	122,7
Статутний капітал, млн. грн.	171864,67	176238,83	183978,45	179207,51	212921,31	311744,82
темп росту, %		102,5	104,4	97,4	118,8	146,4
ВВП, млн. грн.	1316600	1408889	1454931	1566728	1979458	2383182
темп росту, %		107,0	103,3	107,7	126,3	120,4
Частка власного капіталу у ВВП, %	11,81	12,08	13,24	9,45	4,79	4,89

Джерело: складено авторами на основі [3]

Таблиця 2

Рівень концентрації власного капіталу банківської системи України за 2015-2016 рр.

Група	Частка власного капіталу, %		Показник Херфіндаля-Хіршмана	
	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2016	01.01.2017
Банки з державною часткою	9,32	32,17	0,08	0,34
Банки іноземних банківських груп	34,32	48,1	0,29	0,50
Банки з приватним капіталом	55,05	18,73	0,47	0,20
Неплатоспроможні банки	1,31	1	0,01	0,01
Разом	100	100	0,85	1,04

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

Holdings S.A. (ABNH) в обмін на меншоритарну частку власності в АВНН у розмірі 9,9%.

У результаті угоди банк поєднав чвертьвікові традиції дбайливого ставлення до клієнта в «Укрсоцбанку», європейську якість сервісу UniCredit, а також міжнародний банківський досвід АВНН у різних країнах Європи, зокрема СНД. Завдяки вдалому синтезу та синергії двох українських активів АВНН, «Укрсоцбанку» та «Альфа-Банку» на банківському ринку України з'явилася ще сильніша фінансова установа, що призведе до підвищення рівня технологій, збільшення ефективності роботи, підвищення якості сервісу для клієнтів, а також зниження вартості послуг і розширення їх спектру [5].

Ще одним прикладом є злиття ПАТ «ПУМБ» і ПАТ «Ренесанс Кредит». ПАТ «ПУМБ» входить до Топ-10 найбільших банків України та є експертом у роботі з високодохідними сегментами ринку. Банк «Ренесанс Кредит» – лідер у сфері споживчого кредитування. Відбулося об'єднання найбільш сильних якостей двох банків. З одного боку, надійність та високий рівень сервісу, котрі є у «ПУМБ», з іншого – оперативність та простота банку «Ренесанс Кредит».

Процес злиття двох банків почався в 2014 р. і завершився в кінці 2015 р. У результаті реорганізації ПАТ «ПУМБ» став правонаступником усіх прав та зобов'язань банку «Ренесанс Капітал Україна» по відношенню до його клієнтів, партнерів, контрагентів.

Результатами злиття цих банків стали об'єднані команди, об'єднана філіяльна мережа, інтегровані front-офісні системи, створена єдина продуктова лінійка для клієнтів, впроваджені загальні стандарти обслуговування для всієї мережі [4].

Одним із найбільш розповсюджених показників кількісної оцінки ринкової концентрації в банківській системі є індекс Херфіндаля-Хіршмана, що розраховується як сума квадратів питомої ваги визначеного показника по групах банків у загальній величині показника по банківському сектору.

Індекс Херфіндаля-Хіршмана найчастіше використовується в банківському нагляді для оцінки рівня концентрації та конкуренції банків, а також для аналізу структури банківського ринку.

Показник Херфіндаля-Хіршмана набуває значень від 0 до 1:

- 0 – указує на мінімальний рівень концентрації;
- 0-0,1 – свідчить про низький рівень концентрації;
- 0,1-0,18 – середній рівень концентрації;
- 0,18-1 – високий рівень концентрації.

Для розрахунку показника необхідно визначити частку власного капіталу, акумульованого у кожній із груп банків.

Правління НБУ запровадило розподіл банків на такі групи:

- банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;

- банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

- банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку.

Розрахуємо частку власного капіталу та визначимо рівень концентрації власного капіталу банківської системи України (табл. 2).

Отже, у 2017 р. найбільша частка власного капіталу (48,1%) зосереджена в банках іноземних банківських груп. Усі інші групи становлять разом близько 51% власного капіталу банківської системи України.

За період 2015-2016 рр. спостерігається збільшення рівня концентрації власного капіталу банківської системи України (з 0,85 до 1,04). Отже, можна сказати, що рівень концентрації є досить високим.

Нині НБУ проводить активну політику щодо процедур злиття і поглинання. Дії НБУ спрямовані на зменшення кількості банків для мінімізації ризиків банківської системи. 26 квітня 2017 р. було підписано закон про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків, який передбачає скорочення терміну проведення процедури приєднання банків, що є альтернативним варіантом збільшення розміру статутного капіталу за рахунок додаткових внесків.

Спостерігається тенденція до зменшення кількості банків. Наприклад, у 2016 р. в Україні функціонувало 96 банків, що на 21 банк менше, ніж у 2015 р. Наслідками зменшення кількості банків також стали зменшення довіри до банківської системи, криза, зниження темпів економічного зростання.

Для поліпшення процесів консолідації необхідно здійснити такі заходи:

- залучати до процесів консолідації невеликі банки;
- спростити систему ліцензування банків;
- оптимізувати управлінську та організаційну структури, що дасть можливість ефективніше управляти банківською установою та посилити позиції банку на ринку;
- забезпечити більш прозоре ведення банківського бізнесу;
- зацікавити органи державної влади в розвитку та регулюванні процесів консолідації банків.

Існує ще декілька варіантів підвищення обсягу капіталу банків. Найпростішим шляхом є вкладення грошових коштів власників банку в його розвиток. Ще одним достатньо поширеним способом є залучення субординованого боргу, за рахунок якого відбувається нарощення статутного капіталу. Також одним із варіантів є звичайна додаткова емісія акцій для розміщення серед нових акціонерів.

Висновки. Нині існує багато факторів, що стримують розвиток банківської системи України та заважають нарощенню капіталізації. Рівень

використання банками власного капіталу є незадовільним, що стримує ефективність діяльності банку. Для збереження своєї позиції на ринку банкам необхідно придбуватися до більш сильних гравців на ринку, що можливо завдяки здійсненню консолідаційних процесів. Це є досить дієвим методом підвищення капіталізації банків, який дає можливість банкам підвищити конкурентоспроможність та посилити позиції на ринку, забезпечити високий рівень фінансової стійкості, стабільності, ліквідності, знизити витрати на ведення банківської діяльності.

Дуже важливою є активна участь держави та її допомога в регулюванні та стимулюванні консолідаційних процесів, тому необхідно здійснювати такі заходи, як спрощення законодавства щодо здійснення консолідації задля скорочення часу його здійснення, розроблення індивідуальних підходів до реорганізації кожного банку та використання зарубіжного досвіду консолідації банків. Отже, забезпечення капіталу банків на необхідному рівні є важливим кроком у становленні стабільної банківської системи.

УДК 336.6

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31.10.2008 № 639-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63917>.
2. Коваленко В.В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: [монографія] / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – 153 с.
3. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>.
4. Офіційний веб-сайт ПАТ «ПУМБ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://career.pumb.ua>.
5. Офіційний веб-сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unicredit.ua>.
6. Шульга К.Д. Консолідація банків України: сутність, причини та перспективи розвитку / К.Д. Шульга // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2016. – Вип. 7. – Ч. 3. – С. 156-160.
7. Шульга К.Д. Проблеми та перспективи розвитку консолідаційних процесів та шляхи підвищення їх ефективності у банківському секторі України / К.Д. Шульга // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Серія «Економіка і менеджмент». – 2017. – № 25. – С. 136-139.

Масляєва О.О.

кандидат економічних наук, доцент

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Гіда М.Д.

студент

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

СПЕЦИФІКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Статтю присвячено розкриттю особливостей фінансування аграрного виробництва. Проаналізовано шляхи інвестування аграрних підприємств. Визначено актуальність проблеми фінансового забезпечення. Висвітлено специфіку виробничої діяльності в даній галузі. Розглянуто причини зменшення фінансування галузі.

Ключові слова: фінансове забезпечення, фінансові ресурси, інвестиції, фінансовий ринок, товарні агровиробники, аграрне виробництво.

Масляева О.О., Гіда Н.Д. СПЕЦИФИКА ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Статья посвящена раскрытию особенностей финансирования аграрного производства. Проанализированы пути инвестирования аграрных предприятий. Определена актуальность проблемы финансового обеспечения. Представлена специфика производственной деятельности в данной области. Рассмотрены причины уменьшения финансирования отрасли.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, финансовые ресурсы, инвестиции, финансовый рынок, товарные агропроизводители, аграрное производство.

Maslyayeva O.O., Hida M.D. SPECIFICATION OF FINANCIAL SUPPLY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

The article is devoted to the disclosure of peculiarities of the financing of agrarian production. The ways of investments of agrarian enterprises are analyzed. The urgency of the problem of financial support is determined. The specificity of production activity in this area is highlighted. The reasons for reducing financing of the industry are considered.

Keywords: financial support, financial resources, investments, financial market, commodity producers, agrarian production.

Постановка проблеми. В останні роки вітчизняна економіка тримається переважно за рахунок аграрного сектора. Підприємства сільського господарства потребують коштів для фінансування своєї поточної діяльності, впровадження новітніх технологій, страхування наявних ризиків, розвитку торгової й транспортної інфраструктури. Для цього використовуються власні та залучені фінансові ресурси: інвестування і кредитування. Однак аграрний бізнес потрапив у пастку обмеженого доступу до ресурсів за

наявності значної кількості фінансових інструментів на ринку України.

Дослідження фінансового забезпечення підприємств АПК, у тому числі сільськогосподарських товаровиробників, свідчить про те, що вони переважно працюють за рахунок власних ресурсів. Хоча частка самофінансування господарської діяльності значна, проте її недостатньо для забезпечення всіх потреб. Досвід різних країн підтверджує, що для забезпечення розширеного відтворення, сільсько-